

บทที่ 2

แนวความคิดในการคุ้มครองผู้เสียหาย

ระยะแรกมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ลักษณะคล้ายครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อคนกลุ่มเล็กอาศัยอยู่ด้วยกันก็สามารถเข้าใจกัน และประพติดต่อกันได้โดยไม่มีความขัดแย้งกันเท่าใดนัก เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น มีคนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน การใช้วิถีชีวิตอาจแตกต่างกันบ้าง ความคิดความอ่านอาจไม่สอดคล้องกัน และปัญหาเรื่องความขัดแย้งมักมีปรากฏตามมา ฉะนั้นเมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น ก็จำเป็นจะต้องมีระบบ และระเบียบมากขึ้น ต้องมีการตกลงกันว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ข้อตกลงต่างๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิต เกี่ยวกับการประพติดปฏิบัติ เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่า "วัฒนธรรม"¹

มนุษย์ต่างจากสัตว์เพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ ผู้มีวัฒนธรรม โดยเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง ขนบธรรมเนียม และภาษาพูด สัตว์บางชนิดก็มีธรรมเนียมประเพณี และมีภาษาที่สื่อสารกันระหว่างสัตว์ได้ ฉะนั้นในกรณีนี้หลายคนอาจเถียงว่าสัตว์บางชนิด เช่น ลิง ผีเสื้อ หรือมด ก็มีวัฒนธรรม เพราะสัตว์ ดังกล่าว มีธรรมเนียม วิถีชีวิต และวิธีประพติดปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะของสัตว์ชนิดนั้นๆ และสามารถสื่อสารกันได้ แต่ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างมนุษย์กับสัตว์ก็คือ มนุษย์สามารถปรับปรุงพัฒนาตัวเอง ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตให้ดีขึ้น เหมาะสมขึ้น โดยมนุษย์รู้จักใช้สมองมากกว่าสัตว์ ดังนั้นเราจึงพบว่าวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นมีลักษณะพิเศษ และซับซ้อนมาก

ความสำคัญของวัฒนธรรมมนุษย์จะเป็นสิ่งกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดสภาวะความดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิด ดำเนินชีวิตอยู่ จนถึงตาย โดยวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งกำหนดลักษณะวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ให้มีความสอดคล้อง ถูกต้อง เหมาะสม อันเกี่ยวกับ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ สิทธิ หน้าที่ ของบุคคลในสังคมซึ่งพึงจะต้องยึดถือปฏิบัติต่อกัน และในความเป็นจริงแล้วเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคม

¹ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ มนุษย์กับวัฒนธรรม (สังคมและวัฒนธรรม) สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 6.

ก็อดไม่ได้ที่จะต้องมีความขัดแย้งกันไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางความคิด หรือขัดแย้งเกี่ยวกับการกระทำ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการแข่งขัน ต่อสู้ หรือทำร้ายกัน

กฎหมายถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดรูปแบบ การปฏิบัติตนของบุคคลในสังคมให้มีลักษณะทำให้เกิดความอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดลักษณะที่เรียกว่า กลุ่มสังคม² ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อบุคคล และต่อสังคมเป็นอย่างมาก

กลุ่มที่สำคัญได้แก่กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน และกลุ่มชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผล และมีอิทธิพลต่อลักษณะรูปแบบของพฤติกรรม ความคิด และค่านิยมของบุคคล และเมื่อสังคมมีลักษณะพัฒนาซับซ้อน และขนาดใหญ่ขึ้น จำเป็นจะต้องมีการจัดระเบียบของสังคมเพื่อความสงบสุข มั่นคงถาวร และสมาชิกของสังคมสามารถดำเนินชีวิตของตนไปได้

โดยหลักการจัดระเบียบของสังคมพึงอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผล และเป้าหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มมากกว่าพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัว เกิดเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคม ที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ ซึ่งแบบแผนพฤติกรรม หมายถึงแบบแผนของความคิด หรือการกระทำในเรื่องต่างๆ

โดยแต่ละสังคมจะมีแบบแผนพฤติกรรมในเรื่องต่างๆ ต่างกันไป แต่คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันมักคิดอะไร หรือทำอะไรคล้ายๆ กัน ทั้งนี้เพราะมีบรรทัดฐาน เช่น มีวิถีชาวบ้าน จารีต และกฎหมายเป็นแบบเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีค่านิยมทางสังคม ความเชื่อทางสังคม และอุดมการณ์คล้ายๆ กันอีกด้วย ดังนั้นคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันจึงมีแบบแผนของการคิดในเรื่องต่างๆ และการปฏิบัติต่างๆ เหมือนๆ กัน

แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นสถาบันสังคม มักเป็นสิ่งที่สั่งสมกระทำร่วมกันมา โดยกลุ่มในสังคมเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว โดยคนส่วนมากของสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง เหมาะสม จึงปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริม และตอบสนองความต้องการพื้นฐาน

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ ดินนะกุล สังคมและวัฒนธรรม สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 6 , หน้า 105 .

ของสังคม หรือเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่ทุกสังคมต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาทิ ปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม

ทุกสังคมจึงต้องแสวงหาหนทางต่างๆ เพื่อจัดการกับปัญหาเหล่านั้น เพื่อให้สังคมคงสภาพพออยู่ได้ และเพื่อให้สมาชิกของสังคมมีชีวิตรอดอยู่ได้ ซึ่งแต่ละสังคมมักจะมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นที่เฉพาะเป็นของตัวเอง โดยประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมนั้นๆ จะมีส่วนในการกำหนดลักษณะรูปแบบ ทุกสังคมที่ยังคงสภาพเป็นสังคมอยู่ได้ จะต้องหาวิธีการบางอย่าง เพื่อแก้ไขปัญหานั้นพื้นฐานต่างๆ เหล่านั้น และวิธีการแก้ปัญหานั้นได้กลายเป็นมาตรฐาน เป็นประเพณี คือทำมานานจนเป็นความเคยชิน เป็นวิธีการที่ยอมรับกันไปว่าเหมาะสม และถูกต้องในการแก้ปัญหานั้นๆ

2.1 ปัญหาอาชญากรรม

“อาชญากรรม” ถือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่ง ซึ่งกลุ่มสังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ และถือว่าอาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม บรรทัดฐานในที่นี้หมายถึงกฎหมายอาญา ซึ่งกำหนดไว้ชัดเจนว่า พฤติกรรมใดเป็นอาชญากรรม มีความผิด ต้องได้รับโทษ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหนึ่งได้ว่าอาชญากรรมทุกอย่างนั้นเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน แต่พฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ทุกอย่างที่เป็นอาชญากรรม ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นประเภทของพฤติกรรมที่มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมพฤติกรรมหลายชนิดให้มาอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน

พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน หรือความคาดหวังของสังคมใด สังคมหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง ฆาตกรรม ข่มขืนกระทำชำเรา ดินยาเสพติด ความผิดศีลธรรม ความผิดปกติทางเพศ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้แสดงถึงพฤติกรรมของบุคคลที่ผิดแปลกไปจากพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม หรือสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้คำนิยามของคำว่า “อาชญากรรม”³ หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญา

³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 , หน้า 915 .

William Blackston นักประวัติศาสตร์กฎหมายแห่งประเทศอังกฤษ ได้อธิบายความหมายของคำว่า "อาชญากรรม" ได้แก่การกระทำ หรือการละเว้นการกระทำ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อบทบัญญัติ หรือข้อห้ามแห่งกฎหมายมหาชน ⁴

Sutherland และ Cressey นักอาชญวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "อาชญากรรม" ⁵ หมายถึงพฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายอาญา พฤติกรรมที่ไม่เป็นการละเมิดกฎหมายอาญาถือว่าไม่เป็นอาชญากรรม ⁶

Clinard ⁷ นักอาชญวิทยา ชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้ 2 นัย นัยหนึ่ง หมายถึงการละเมิดกฎหมายอาญา อีกนัยหนึ่งหมายถึงการละเมิดกฎหมายใดๆก็ได้แต่จะต้องถูกลงโทษโดยรัฐ

Quinney ⁸ นักอาชญวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ทัศนะไว้ว่า "อาชญากรรม คือ พฤติกรรมของคนที่ยังมีชีวิตที่มีอำนาจหน้าที่ในสังคมที่ดำรงอยู่แบบการเมืองได้กำหนดขึ้น" หมายความว่า พฤติกรรมใดจะเป็นอาชญากรรมก็ต่อเมื่อองค์กรเป็นผู้กำหนดขึ้นซึ่ง การกำหนดนั้นก็กำหนดไว้ในกฎหมายนั่นเอง องค์กรที่ว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจ หน้าที่ ในเรื่องอาชญากรรมด้วย และเป็นองค์กรซึ่งเกิดขึ้นในสังคมที่ดำรงอยู่แบบการเมือง คือเป็นสังคมที่มีผู้ปกครอง และผู้ได้ปกครอง **Quinney** ยังได้อธิบายต่อไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่า

⁴ วีระพงษ์ บุญญานุภาส , "อาชญากรรมในเขตเมือง" (กรุงเทพมหานคร :คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526) หน้า 5 . (อัดสำเนา)

⁵ อัฒณพ ชูบำรุง , "อาชญวิทยาและอาชญากรรม"(กรุงเทพมหานคร :ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,2532) หน้า 2 . (อัดสำเนา)

⁶ Edwin H. Sutherland and Donald R.Cressey ,Principles of Criminology (New York: J . B. Lippincott Company ,1966) , p.4 .

⁷ Marshall B. Clinard , Sociology of Deviant Behavior (New York: Holt ,Rinehart and Winston ,Inc . ,1986) , p . 208 .

⁸ Richard Quinney ,The Social Reality of Crime (Boston : Little ,Brown and Company,1970) , p .15-16 .

อาชญากรรมนั้น เป็นสิ่งที่คนบางคนมอบให้แก่ผู้อื่น องค์กรที่นำกฎหมายมาใช้ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ตำรวจ อัยการและศาล ถือเป็นตัวแทนของสังคมที่ดำรงอยู่แบบการเมือง ตัวแทนดังกล่าวนี้ เป็นผู้รับผิดชอบในการออกกฎหมาย และใช้กฎหมาย คนจะกลายเป็น อาชญากรขึ้นมาก็เพราะมีการกำหนดกฎหมาย และประยุกต์ใช้กฎหมาย

ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า อาชญากรรม คือ สิ่งที่คนกำหนดขึ้น อาชญากรรม มิใช่พฤติกรรมโดยตัวของมันเอง แต่เป็นพฤติกรรมที่มีการตัดสิน คือบางคนตัดสินว่า การกระทำของใครเข้าลักษณะเช่นไรจึงจะเป็นอาชญากรรม และการตัดสินก็เป็นไปตาม ที่กฎหมายวางไว้ **Quinney** ได้สรุปว่ายังมีการกำหนด และการใช้กฎหมายมากเท่าใด ปริมาณของอาชญากรรมก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ความคิดของ **Quinney** เกี่ยวกับ อาชญากรรมนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ มีกฎหมาย มีผู้ออกและใช้ กฎหมาย และมีผู้ละเมิดกฎหมาย ถึงอย่างไรเสียอาชญากรรมก็เป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของ กฎหมาย นั้นเอง⁹

Stephen ให้คำจำกัดความไว้ว่า อาชญากรรม คือการกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายอาญา และการกระทำเช่นนั้นจะต้องได้รับโทษในทางอาญา ซึ่งอาจจะถึงตาย หรือเสียอิสรภาพ หรือจะต้องถูกปรับเป็นเงิน¹⁰

Jeremy Bentham อธิบายว่า อาชญากรรม คือ การกระทำที่ถือว่าเป็น ความผิดอาญา คือการกระทำที่กฎหมายห้ามไว้ซึ่งเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี¹¹

วีระพงษ์ บุญโญภาส ได้ให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรม คือการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือข้อบังคับของสังคม โดยมีเจตนาชั่วร้าย และการฝ่าฝืนนั้นเป็นการ ฝ่าฝืนซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนส่วนรวม"¹²

⁹ อรรถนพ ชูบำรุง , "อาชญาวิทยาและอาชญากรรม" , หน้า 5 .

¹⁰ C.C.H. Moriarty , Crime Police Law (London : Butter , 1939) , p. 2 .

¹¹ นवलจันทร์ ทศนชัยกุล , อาชญาวิทยาคณิศ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2530) , หน้า 3.

¹² วีระพงษ์ บุญโญภาส , " อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา " , หน้า 10 .

พลตำรวจตรีชาย เสวิกุล ได้ให้ความหมายของคำว่า “อาชญากรรม คือ อาการที่แสดงถึงความไม่สมบูรณ์ (Imperfections) และความบกพร่อง (Deficiencies) ของระเบียบสังคม”¹³

อรรถ สุวรรณบุปผา ให้ความหมายของ อาชญากรรม ไว้ว่า เป็นปรากฏการณ์หนึ่งทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลซึ่งการกระทำนั้นๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้าม และถือว่าเป็นความผิดซึ่งผู้กระทำจะได้รับการลงโทษ¹⁴

B.A.Worths “ อาชญากรรม เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย และเป็น การกระทำที่ผิดต่อศีลธรรม เป็นการฝ่าฝืนหน้าที่ในทางสังคม หรือต่อเพื่อนร่วมสังคม เดียวกัน อันเป็นผลให้ผู้ฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ “¹⁵

Sellin “อาชญากรรม หมายความว่า การกระทำ หรือพฤติกรรมใดๆ ซึ่ง เป็นการละเมิดปทัสฐานพฤติกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง อาชญากรรม ก็คือ พฤติกรรมที่ บ่อนทำลายสังคม”¹⁶

Vetter และ Silverman สองนักอาชญาวิทยาแห่ง University of South Florida ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ อาชญากรรม ไว้ว่า “ เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่มีความ เกี่ยวพัน หรือเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น จะถือว่าอาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายเพียง ประเด็นเดียวเห็นจะไม่ถูกต้อง เพราะกฎหมายเปลี่ยนไปตามเวลา สถานที่ และสภาพ แวดล้อม อาชญากรรมจึงเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่ง เป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงไปจาก แนวประพฤติของสังคมส่วนรวม แนวประพฤติถือเป็นกฎที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม คนส่วนใหญ่มักจะประพฤติอยู่ในกฎ และไม่เบี่ยงออกไปจากสังคมที่กำหนดไว้ ถ้าหากมีใคร

¹³ ชาย เสวิกุล , อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2517) , หน้า 1 .

¹⁴ อรรถ สุวรรณบุปผา , หลักอาชญาวิทยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนา พาณิชย์ , 2524) , หน้า 19 .

¹⁵ วีระพงษ์ บุญโญภาส , “อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา “ , หน้า 10 .

¹⁶ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ , อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรคและแนวทางควบคุม (กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , 2531) , หน้า 5 .

คนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งประพฤติเบี่ยงออกไป สังคมก็จะมองเห็น และแสดง ปฏิกริยาโต้ตอบออกไป¹⁷

ความหมายของอาชญากรรมในแง่สังคมวิทยา เป็นการมุ่งวิเคราะห์ถึง พฤติกรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ที่แสดง หรือสื่อเจตนาเป็นปฏิปักษ์ และภัยอันตราย ต่อประโยชน์พื้นฐานแห่งความสงบของสังคม และมีเหตุผลเพียงพอที่รัฐจะได้กำหนดวิธีการ ปฏิบัติ หรือแทรกแซงเพื่อควบคุม และระงับพฤติกรรมอันเป็นภัยต่อสังคมเหล่านั้นโดย ชอบธรรม¹⁸

เนื่องจาก ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาสากลที่มีผลกระทบต่อ ความสงบสุขของทุกสังคมทั่วโลก และการพัฒนาประเทศ ซึ่งแต่ละประเทศอาจมีความ แตกต่างกันเพียงระดับความถี่ ความรุนแรง และความสลับซับซ้อน¹⁹ และอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสังคมใดเลยที่ปราศจากอาชญากรรม เป็นสิ่งที่ทุกสังคมต้องประสบในหลายรูปแบบ จะมากหรือน้อย แตกต่างกันไป ซึ่งทุกสังคมมีความพยายามที่จะแสวงหามาตรการในการ จำกัด หรือควบคุมปัญหาอาชญากรรม โดยการสืบสวน สอบสวน จับกุมคนร้าย ผู้กระทำผิด หรืออาชญากร มาดำเนินการลงโทษ

การลงโทษ จึงเสมือนเครื่องมือสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของคน เพื่อให้บุคคลมี “ ความกลัว ” ที่จะต้องถูกลงโทษตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เป็นมาตรการสำคัญในการทำคนให้คนเป็นคนดี เหมือนพ่อแม่ ที่ยอมมีเหตุผลในการลงโทษ เพื่อแก้ไขลูกให้เป็นคนดี ซึ่งมีข้อถกเถียงโดยทั่วไปถึงจุดมุ่งหมายของการลงโทษ เพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ในการลงโทษ คือ การปราบปรามอาชญากรรม เพื่อป้องกันสังคม เพื่อแก้ไข

¹⁷ Harold J. Vetter and Ira J. Silverman , Criminology and Crime (New York : Harper & Row Publishers , 1986) , pp. 6-8 .

¹⁸ นางสาวอัญชลี ฉายสุวรรณ “การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) .

¹⁹ ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์ การประชุมกองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญา กรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ,2528) ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 .

ผู้กระทำความผิด และเพื่อตอบแทนและชดใช้แก่ผู้เสียหาย หรือผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด

ซึ่งสิ่งสำคัญจะต้องพิจารณาว่าจะคำนึงถึงประโยชน์แก่ผู้ใด ระหว่างผู้กระทำความผิด(อาชญากร) หรือผู้เสียหาย(เหยื่ออาชญากรรม) อาทิ มุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้ปรับปรุงตัวเป็นคนดี หรือคุ้มครอง ทดแทน ชดเชยความเสียหายให้กับผู้เสียหาย ซึ่งโดยหลักการที่สำคัญแล้วการลงโทษนั้นควรเป็นไปอย่างยุติธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ในการป้องกัน และแก้ไขอาชญากรรมด้วย

2.2 ความหมายของผู้เสียหายกับเหยื่ออาชญากรรม

2.2.1 ผู้เสียหาย²⁰ มีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เพราะการกระทำผิดอาญานอกจากจะกระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวมแล้ว ยังกระทบกระเทือนต่อผู้เสียหายโดยตรง ผู้เสียหายจึงควรมีส่วนช่วยในการปราบปรามผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะในความผิดต่อส่วนตัวแล้ว ผู้เสียหายถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เพราะถ้าไม่มีผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดแล้ว พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิด (ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 และ 121) ประกอบกับผู้เสียหายเป็นองค์กระซึ่งคานอำนาจการดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน

ดังนั้นปัญหาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ” นอกจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว ศาลฎีกาได้ตีความว่าผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย คือ “ผู้เสียหายโดยนิตินัย “ (คำพิพากษาฎีกาที่ 968/2479 20 ตส.1124)

²⁰ กิตติ บุศยพลลาพร , “ผู้เสียหายในคดีอาญา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2539) : หน้า 35 .

- บุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายจึงต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ
- ก. ต้องมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น
 - ข. บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิด
 - ค. เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

ก. ต้องมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น

ลักษณะของความผิดอาญา โดยหลักการพิจารณาการกระทำใดจะถือว่าเป็นความผิดอาญาต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเป็นหลักที่รับรองกันทั่วไปว่า "ไม่มีความผิด ไม่มีโทษถ้าไม่มีกฎหมาย" (Nullum Crimin ,nulla poena , sine lege)²¹ หลักดังกล่าวจึงได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ว่า "บุคคลจักต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำ บัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย" สอดคล้องกับหลักกฎหมายที่ว่า กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง โดยจะลงโทษ การกระทำที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีกฎหมายบัญญัติความผิดขึ้นนั้นไม่ได้ เว้นแต่กรณีกฎหมายเป็นคุณแก่ผู้กระทำผิด และเมื่อบทบัญญัติของกฎหมายใดถูกยกเลิก หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ แล้วย่อมไม่มีผลบังคับ

กฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งบัญญัติความผิดอาญา ได้แก่ ประมวลกฎหมาย , พระราชบัญญัติ , ประกาศคณะปฏิวัติ , พระราชกำหนด , พระราชกฤษฎีกา , กฎกระทรวง ,เทศบัญญัติ , ข้อบังคับสภานิติบัญญัติ , ข้อบัญญัติจังหวัด เป็นต้น

กฎหมายที่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรจะมีลักษณะเป็นความผิดอาญาได้ ต้องเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษ การบัญญัติความผิด หมายถึงการบัญญัติว่าการกระทำ และการลงโทษการกระทำใดเป็นความผิดแล้วก็ได้บัญญัติโทษอาญาไว้

²¹ จิตติ ดิงศภัทย์ , คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1 (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่แสงทองการพิมพ์, พ.ศ.2517) หน้า 35 .

สำหรับความผิดนั้นด้วย และโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้ต้องเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ซึ่งบัญญัติว่า

“ โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำผิดมีดังนี้

- 1.ประหารชีวิต
- 2.จำคุก
- 3.กักขัง
- 4.ปรับ
- 5.ริบทรัพย์

กรณีอย่างอื่นนอกจากนี้ไม่ถือว่าเป็นโทษทางอาญา เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย ได้แก่ กักกัน , ห้ามเข้าเขตกำหนด , เรียกประกันทัณฑ์บน , คุ่มตัวไว้ในสถานพยาบาล , ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง , การมอบตัวเด็กผู้กระทำผิดให้แก่บิดามารดา , การส่งตัวเด็กผู้กระทำผิดไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือการไล่ออกจากบริเวณศาล เป็นต้น

การกระทำที่ประกอบเป็นความผิดอาญานั้นเริ่มต้นด้วยการคิดทบทวนที่จะกระทำการตกลงใจกระทำ การเตรียมการ จนกระทั่งลงมือกระทำสำเร็จเป็นความผิดโดยปกติแล้วการคิดทบทวนที่จะกระทำ การตกลงใจ และการเตรียมนั้นยังไม่ถือว่าเป็นการ เริ่มต้นการกระทำผิด เพราะการคิดทบทวน การตกลงใจ และการเตรียม นั้นยังไม่ร้ายแรงพอที่จะกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน และเปิดโอกาสให้บุคคลที่คิดตกลงใจ และเตรียมกระทำผิดไว้แล้วกลับใจได้ แต่การเตรียมการกระทำผิดที่สำคัญๆ บางอย่างกฎหมายก็บัญญัติเป็นความผิดเป็นกรณีพิเศษ เช่น การเตรียมเพื่อปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ , การเตรียมวางเพลิง เผาทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น

ข.บุคคลนั้นได้รับความเสียหายจากการกระทำผิด

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ย่อมต้องก่อให้เกิดผลเสียหายจากการกระทำผิด และจะต้องมีผู้ได้รับความเสียหายในผลเสียหายนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญา คือ รัฐ กฎหมายจึงได้บัญญัติให้รัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินได้ทุกคดี ส่วนเอกชนบุคคลใดจะมีอำนาจในการดำเนินคดีจะต้องเป็นบุคคล

ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) บัญญัติว่า “ ผู้เสียหาย หมายถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง ” จากบทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าอะไรเสียหาย และผู้ที่ได้รับความเสียหาย ได้รับความเสียหายอย่างไรจึงจะเป็นผู้เสียหาย

ลักษณะของความเสียหายที่บังเกิดขึ้นกับบุคคลนั้นเมื่ออยู่มาหลายหลายประการด้วยกัน ไม่สามารถกำหนดได้แน่นอนว่าความเสียหายหมายความว่าอย่างไร เพราะขึ้นอยู่กับกฎหมายสารบัญญัติทางอาญา ซึ่งบัญญัติความผิดก่อให้เกิดความเสียหาย

เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนสามารถแบ่งลักษณะของความเสียหายใหญ่ๆ ออกได้เป็น 2 ประการ คือ

ประการแรก ความเสียหายที่แลเห็นได้ คือ ความเสียหายที่ปรากฏออกมาให้เห็นได้โดยทั่วไป เช่น ถูกฆ่าถึงแก่ความตาย ถูกทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ ทรัพย์สินถูกลักเอาไป ทรัพย์สินถูกทำให้เสียหาย ซึ่งความเสียหายสามารถมองเห็นได้จากการเสียชีวิต บาดแผลในร่างกาย ทรัพย์สินที่ครอบครองหายไป หรือถูกทำลาย เป็นต้น

ประการที่สอง ความเสียหายที่ไม่อาจแลเห็นได้ คือ ความเสียหายที่ไม่ปรากฏเป็นรูปร่าง และไม่สามารถแลเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น ดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาทให้เสียชื่อเสียง ถูกทำอันตรายแก่จิตใจ หึงซึ่งถูกกระทำอนาจาร การถูกละเมิดสิทธิต่างๆ เป็นต้น

ลักษณะความเสียหายดังกล่าวข้างต้น อาจกำหนดได้เป็นหลายประเภทด้วยกัน เมื่อเปรียบเทียบความเสียหายในทางอาญา กับความเสียหายในทางแพ่ง ลักษณะละเมิด ซึ่งจะทำให้มองเห็นภาพของความเสียหายได้ชัดเจนขึ้น

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิดได้บัญญัติความเสียหายไว้ใน มาตรา 420 ว่า “ผู้ใดจงใจ หรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น ”

มาตรา 423 บัญญัติว่า “ ผู้ใดกล่าว หรือไขข่าว แพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริงเป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี เป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้ หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น”

แต่ผลของความเสียหายในทางแพ่งกับทางอาญานั้นแตกต่างกันการที่บุคคลได้รับความเสียหายในทางแพ่งนั้นไซ้ว่าจะต้องเป็นความเสียหายทางอาญาเสมอไปก็หาไม่ แม้บุคคลที่อ้างว่าเป็นผู้เสียหาย ได้รับความเสียหายในทางแพ่งก็อาจไม่ถึงขั้นจะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายในทางแพ่งแล้วอาจมีความเสียหายในทางอาญารวมอยู่ด้วย เช่น ก.บุกรุกทำลายทรัพย์สินของ ข. เสียหาย ถือว่า ข.ได้รับความเสียหายในทางแพ่ง สามารถฟ้องเรียกร้องให้ ก. ชดใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียหายได้ และ ข.ได้รับความเสียหายในทางอาญาจากการกระทำผิดฐาน บุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ ซึ่ง ข. ถือเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้อง ก. ได้ เป็นต้น

ความเสียหายของบุคคลอาจแบ่งออกเป็นประเภทสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

(1) ความเสียหายต่อชีวิตและร่างกาย

ความเสียหายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลนั้นนับได้ว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรกซึ่งได้รับความคุ้มครอง ความผิดต่อชีวิตและร่างกายได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 10 ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายตั้งแต่มาตรา 288 ถึงมาตรา 308 นอกจากนี้ยังมีความผิดเกี่ยวกับเพศอีกหลายมาตรา และความผิดลหุโทษ ความเสียหายต่อร่างกายนั้น หมายความรวมถึงความเสียหายในทางจิตด้วย เพราะในมาตรา 295 นั้น ได้บัญญัติความผิดที่ทำให้เกิดอันตรายแก่จิตใจไว้ด้วย

จิตใจ หมายความถึง แหล่งที่เกิดแห่งความรู้สึกของคน แต่ไม่มีรูปร่าง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดความสำนึก ความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ นอกเหนือไปจากประสาทสัมผัสต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนของร่างกายที่มีรูปร่าง บุคคลอาจเป็น

อัมพาตไปในส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย แต่จิตใจ คือส่วนที่ความคิดยังเป็นปกติอยู่ได้ จิตใจอาจผิดปกติไปแต่ประสาทอันเป็นสิ่งที่มรูปร่างในร่างกายอาจยังดีอยู่ก็ได้ จิตใจมิใช่ อารมณ์อันเป็นสิ่งกระทบจิตใจหรือเป็นอาการของจิตที่ปรากฏออกมา เช่น ความโกรธ ความรัก ความกลัว ความอาย ความน้อยใจ ความเสียใจ ความดีใจ อันเป็นความรู้สึกที่เกิด จากจิตใจอีกชั้นหนึ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 273/2509 2509 ฎ 1959)²²

การถูกทำให้โกรธ กลัว อาย เสียใจ รู้สึกถูกเหยียดหยาม เจ็บใจ แค้นใจ เศร้าโศก จึงยังถือไม่ได้ว่าได้รับความเสียหายทางจิตใจ เป็นแต่เพียงถูกทำให้เกิด อารมณ์เท่านั้น อย่างไรก็ตามจึงถือได้ว่าได้รับความเสียหายทางจิตใจ จะต้องถึงขั้นทำให้เกิดอันตราย แก่จิตใจ การวินิจฉัยขนาดของความเสียหายทางจิตใจว่าจะถึงเป็นอันตราย หรือไม่นั้นก็ คงต้องอาศัยความคิดเช่นของวิญญูชนโดยทั่วไป เช่น ทำให้จิตพินเพื่อน ไม่สมประกอบ หรือหมดสติ หมดความรู้สึกไปเป็นเวลานาน พอที่วิญญูชนจะถือว่าเป็น การร้ายแรง ก็ถือเป็นอันตรายแก่จิตใจ ซึ่งต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป

(2) ความเสียหายต่ออนามัย

อนามัย เป็นความสุขสบายของร่างกาย ความสงบสุขทางใจย่อมประกอบ เป็นความสุขสบายของร่างกายด้วย²³ การได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจนั้นเห็นได้ ชัดเจนว่าเป็นความเสียหายต่ออนามัยของบุคคลนอกจากนั้นความเดือดร้อนรำคาญ ความตกใจ ความกลัว ความอับอาย เป็นความเสียหาย ความสุขทางใจ หรือทางกายซึ่งเป็น อนามัยของบุคคล กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลที่จะอยู่อย่าง สงบสุขตามสมควร ไม่ให้ผู้ใดมาทำให้เดือดร้อนรำคาญ ตกใจกลัว หรืออับอาย เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 370 , 389 ,392 ,397 เป็นต้น

²² จิตติ ดิงศภัทย์ , เรื่องเดียวกัน , ภาค 2 ตอนที่ 2 และ ภาค 3 พ.ศ.2513 หน้า 1685-1686 .

²³ พจน์ บุษบาคม , คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด , (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่แสงทองการพิมพ์ พ.ศ.2520) หน้า 144.

(3) ความเสียหายต่อเสรีภาพ

บุคคลย่อมมีความอิสระในการคิด การกระทำ การไปไหนมาไหนตามอำเภอใจของตน ผู้ที่ถูกกระทำให้เสียหายต่อเสรีภาพจึงถือว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายประการหนึ่งด้วย ในประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 11 หมวด 1 ได้บัญญัติความผิดต่อเสรีภาพไว้ตั้งแต่ มาตรา 309 ถึง 321 คือ เสรีภาพในการกระทำหรือไม่กระทำตาม มาตรา 309 เสรีภาพในการเคลื่อนไหวไปมา ตาม มาตรา 310 , 311 เสรีภาพในการเลือก ที่อยู่ เช่นการพาไปเป็นทาสตาม มาตรา 312 , พาไปเรียกค่าไถ่ ตามมาตรา 313 ถึง 316 ,พาไปจากผู้ปกครองตามมาตรา 317 ถึง 319 , พาไปนอกราชอาณาจักร ตามมาตรา 320 เป็นต้น

(4) ความเสียหายต่อชื่อเสียง

การที่บุคคลอยู่รวมกันเป็นชุมนุมชน การจะให้รู้ว่าใครเป็นใครเพื่อการเรียกขานบุคคลแต่ละคนในชุมนุมชน ได้มีการใช้ชื่อเรียกกัน เพื่อประโยชน์แก่การใช้สิทธิ และหน้าที่โดยถูกต้อง บุคคลจึงต้องมีชื่อและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ชื่อของบุคคลมีอยู่หลายอย่างคือ ชื่อตัว ชื่อสกุล บรรดาศักดิ์ และนามแฝง ชื่อของบุคคลรวมถึงชื่อของนิติบุคคลด้วย

(5) ความเสียหายต่อทรัพย์สิน

คำว่า "ทรัพย์สิน" นั้นหมายถึงวัตถุมีรูปร่าง วัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคา และถือเอาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 99 ดังนั้นทรัพย์สินจะมีรูปร่างให้เห็นหรือไม่นั้นไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่าเป็นสิ่งซึ่งมีราคา และถือเอาได้ เช่น กระแสไฟฟ้า แก๊ส ก็เป็นสิ่งมีราคา และถือเอาได้ซึ่งเป็นทรัพย์สิน และมีคำพิพากษาศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ วินิจฉัยว่าการลักกระแสไฟฟ้าเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 877/2501 2501 ฎ 986) เมื่อกระแสไฟฟ้าเป็นทรัพย์ที่ถูกลักได้ ผู้มีสิทธิในกระแสไฟฟ้าย่อมได้รับความเสียหาย และทรัพย์สินที่เสียหายอาจเป็นได้ทั้งสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์

การที่กฎหมายให้ความคุ้มครองความเสียหายต่อทรัพย์สิน เพราะทรัพย์สินมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เนื่องจากประโยชน์ของการใช้ทรัพย์สินมนุษย์จึงต้องแสวงหาทรัพย์สินเป็นของตนเอง และรักษาทรัพย์สินไว้ไม่ให้ผู้อื่นมาทำให้เสียหาย ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาจึงได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินไว้ในลักษณะ 12 ตั้งแต่ มาตรา 334 ถึง 366 เป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล มิให้บุคคลอื่นมาก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาได้คุ้มครองความเสียหายซึ่งจะเกิดขึ้น ต่อทรัพย์สิน ไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก ความเสียหายที่เกิดจากการสูญเสยทรัพย์สินโดยที่ทรัพย์สินไม่ถูกทำลาย คือ การที่ผู้กระทำผิดได้นำทรัพย์สินนั้นไป ไม่ว่าจะกระทำโดยวิธีใด เช่น ความผิดฐาน ลักทรัพย์ , กรรโชก , ฉ้อโกง , ยักยอก เป็นต้น

ประการที่สอง ความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินถูกทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ คือการที่ผู้กระทำผิดได้ทำลายทรัพย์สินนั้นให้แตกหัก บุกสลาย และเสียหายไป เช่นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ โกงเจ้าหนี้ เป็นต้น

ประการที่สาม ความเสียหายที่เกิดจากการถูกรบกวนการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน คือ ผู้กระทำผิดเข้าไปรบกวนการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน เช่น ความผิดฐานบุกรุก เป็นต้น

ความเสียหายต่อทรัพย์สินมิใช่เฉพาะแต่เสียกรรมสิทธิเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเสียไปซึ่งสิทธิอื่นซึ่งมีเหนือทรัพย์สินนั้นด้วย เช่น สิทธิครอบครอง สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน เป็นต้น เพราะสิทธิต่างๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายย่อมได้รับความคุ้มครอง มิให้ผู้อื่นมาก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น ผู้ครอบครองทรัพย์สินย่อมได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก ทำให้เสียทรัพย์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 277/2490 2490 ฎ 325 , ฎีกาที่103/2482 23 ธ.ศ.96 , ฎีกาที่ 41/2491 2491 ฎ 52, ฎีกาที่ 888/2498 2498 ฎ 839) ผู้มีสิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ย่อมได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดฐานบุกรุก เป็นต้น

(6) ความเสียหายต่อสิทธิ

บุคคลย่อมมีสิทธิภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ “ สิทธิ ” ได้แก่ ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์เป็นสิทธิหรือไม่ต้องแล้วแต่ว่าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็เป็สิทธิ (คำพิพากษาฎีกา ที่ 124/2487 2487 ฎ 132)

มนุษย์เราอยู่ในสังคมของบ้านเมืองได้ด้วยสิทธิอันเป็นสิทธิของปวงชน ฉะนั้นความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ย่อมหมายถึง ความเสียหายแก่สิทธิของบุคคลทั้งสิ้น เพราะบุคคลย่อมมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ และทรัพย์สิน สิ่งเหล่านี้จึงอยู่ในความหมายของคำว่า “สิทธิ”²⁴

การทำความเสียหายต่อสิทธินั้นจึงครอบคลุมถึงความหมายทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ที่ได้แยกกล่าวไว้ข้างต้นนี้เพื่อให้เห็นความเสียหายดังกล่าวได้ชัดเจน เพราะความเสียหายต่อสิทธินั้นยังมีอยู่อย่างกว้างขวาง เช่นสิทธิในเครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เป็นต้น

ความเสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) นั้น ไม่จำเป็นต้องเกิดผลความเสียหายจริงๆ กับบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเสมอไป การพิจารณาความเสียหายนั้น พิจารณาว่าการกระทำความผิดนั้นอาจก่อให้เกิดผลเสียหาย ขึ้นหรือไม่ ถ้าผลความเสียหายเกิดขึ้นจริงๆ ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นความเสียหาย โดยที่ ความผิดอาญาบางประเภทได้บัญญัติต้องประกอบของความผิดไว้เพียงว่า น่าจะเป็นอันตราย ต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น โดยที่ยังไม่มีความเสียหายจริงๆ แต่ประการใด

การที่น่าจะเกิดความเสียหายหรือไม่ เป็นเพียงความเห็นอันเป็นความรู้สึก ทางจิตใจ ซึ่งเป็นเพียงแต่ น่าจะเกิด ยังไม่ใช่สิ่งที่เกิดแล้ว แต่ถือได้ว่าพฤติการณ์ของ การกระทำนั้นทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดอาญา เพราะ

²⁴ ไพจิตร บุญญพันธ์ , ลักษณะละเมิด(กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์ พ.ศ.2519) หน้า 25 .

การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญาขึ้นแล้ว ดังนั้นการพิจารณาว่าได้ความเสียหายหรือไม่ จึงพิจารณาจากผู้ถูกกระทำ ความผิดอาญาจะ หรือน่าจะได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดหรือไม่ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยไม่ได้พิจารณาว่า ได้มีผลความเสียหายจริงหรือไม่

ค. เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

ความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลนั้นอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก ความเสียหายตามความเป็นจริง ซึ่งเรียกกันว่า ความเสียหายโดยพฤตินัย ความเสียหายโดยพฤตินัยเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงๆ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่า ความเสียหายดังกล่าวจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายหรือไม่

ประการที่สอง ความเสียหายโดยนิตินัย คือความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ได้รับการรับรอง และคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคล ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความเสียหายโดยนิตินัยนั้นจะต้องมีความเสียหายโดยพฤตินัยรวมอยู่ด้วย แต่ความเสียหายโดยพฤตินัยอาจมีความเสียหายโดยนิตินัยรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ สุดแล้วแต่ความเสียหายนั้นจะมีกฎหมายรับรอง หรือคุ้มครองเพียงใด

เมื่อความเสียหายแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทดังกล่าว ผู้เสียหายจึงอาจแยกออกได้เป็น ผู้เสียหายโดยพฤตินัย คือผู้เสียหายตามความเป็นจริงกับผู้เสียหายโดยนิตินัย คือ ผู้เสียหายตามกฎหมาย ส่วนผู้เสียหายประเภทใดจะมีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) มิได้กำหนดไว้ แต่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานในการตีความคำว่า ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) นั้น หมายถึง ผู้เสียหายโดยนิตินัย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1390/2497 ฐส.1630 , ฎีกาที่ 845/2481 22 ฐส.1084 , ฎีกาที่ 771/2493 2493 ฎ 766 , ฎีกาที่ 1183/2494 2494 ฎ 991)

การที่ศาลฎีกาวางหลักเกณฑ์เช่นนั้นเพื่อประสงค์ให้ตรงกับเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)²⁵ ในการที่จะจำกัดอำนาจการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของเอกชนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

²⁵ หยุด แสงอุทัย หมายถึงคำพิพากษาฎีกาที่ 1183/2494 2494 ฎ 991 .

บุคคลซึ่งจะถือว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

(1) บุคคลนั้นต้องมีอำนาจตามกฎหมาย หมายถึงบทบัญญัติของกฎหมายให้สิทธิเอกชนที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาต่อผู้อื่นได้ ผู้เสียหายจึงมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา แต่เนื่องจากบทบัญญัติความผิดอาญาทุกฐานมิได้ให้สิทธิ ต่อเอกชนในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเสมอไป เพราะในบทบัญญัติความผิดอาญาแต่ละฐานนั้นประกอบขึ้นด้วย “วัตถุประสงค์ ที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง” ซึ่งวัตถุประสงค์ที่กฎหมายประสงค์คุ้มครองนี้เป็นส่วนหนึ่งที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิดอาญา²⁶ โดยพิจารณาได้จากข้อความในบทบัญญัติความผิดอาญา วัตถุประสงค์ในการบัญญัติความผิดฐานนั้น หรือจากคำพิพากษาของศาล เช่น ความผิดฐาน ฆ่าผู้อื่น วัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองคือชีวิตมนุษย์ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น วัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งจะคุ้มครองคือ ร่างกายของมนุษย์ ความผิดฐานลักทรัพย์ วัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งจะคุ้มครองคือสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เป็นต้น

(2) บุคคลนั้นต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด กล่าวคือบุคคลนั้นจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือมีส่วนร่วมในการกระทำการใด ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การที่บุคคลใดมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือกระทำการใดที่มีวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นย่อมไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เพราะมีหลักกฎหมายทั่วไปอยู่ว่า “ ผู้ที่จะมาขอพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์”²⁷ เป็นการแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ไม่ประสงค์ให้ความคุ้มครองผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือ กระทำการใดที่มีวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการที่จะมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับบุคคลอื่น

²⁶ คณิต ฒ นคร , “ผู้เสียหายในคดีอาญา “ ,(วารสารอัยการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม , 2521) , หน้า 49 .

²⁷ ฉะนึ่ง ฤาไชย , คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิรินสาร , 2521) , หน้า 9 .

2.2.2 เหยื่ออาชญากรรม

การศึกษาเกี่ยวกับ เหยื่ออาชญากรรม เป็นวิชาศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ หรือ ผู้เคราะห์ร้ายซึ่งได้รับผลร้าย หรือความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา หรือ อาชญากรรม ซึ่งเพิ่งได้รับความสนใจมาไม่กี่ปีมานี้ แต่ก็ไม่ได้มีการขยายตัวดังเช่นการศึกษาสาขาย่อยอื่นๆ ของขบวนการยุติธรรม ส่วนมากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเหยื่ออาชญากรรมนี้มักจะเป็นการศึกษาของจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และนักเขียนบางท่านเท่านั้น นอกจากนี้ก็มีนักอาชญาวิทยา และนักสังคมวิทยาเพียงบางท่านเท่านั้นที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้²⁸

ในการศึกษาสิทธิของเหยื่อที่เป็นผู้เสียหาย เบื้องแรกสุดจะต้องทำความเข้าใจคำว่า “ เหยื่อ ” (Victim) มีความหมายอย่างไร ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายคำว่า “ เหยื่อ ” หมายถึงอาหารของสัตว์ที่กินสัตว์ , เครื่องล่อ , ตัวรับเคราะห์ เช่น เหยื่อกระสุน ซึ่งเป็นความหมายธรรมดาที่เข้าใจกันทั่วไป²⁹

Meiners ได้อธิบายคำว่า เหยื่อ (Victim) ในทัศนะที่กว้าง หมายถึงเหยื่อจากภัยธรรมชาติ (Victims of natural force) เหยื่อจากอุบัติเหตุ (Victims of accidents) เหยื่อจากการถูกละเมิดทางแพ่ง (Victims of civil wrong) และรวมถึงเหยื่อที่เกิดจากภัยอาชญากรรมด้วย

ดังนั้น ถ้าจะศึกษาถึงเหยื่ออาชญากรรม จึงต้องจำกัดเฉพาะเหยื่อที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา (Victims of criminal acts) โดยเหยื่อที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาจะต้องเกิดความเสียหายรุนแรงต่อเหยื่อ เช่น ถูกฆ่า ถูกทำร้าย ถูกข่มขืน ถูกลักทรัพย์ ถูกชิงทรัพย์ หรือถูกปล้นทรัพย์ เป็นต้น และที่สำคัญคือ เหยื่อจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย หรือเรียกว่า “เหยื่อ ” หรือ “ผู้เสียหายที่แท้จริง” (Innocent Victim)

²⁸ สมบัติ สุพัตชัย , วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ,2525) ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 .

²⁹ วัชรินทร์ บัจเจกวิญญูสกุล , สิทธิของเหยื่อ :กรณีเด็ก (บทบัญญัติ , 2525) หน้า 111.

Black Law Dictionary ได้อธิบายคำว่า “เหยื่อ” หมายถึง ผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำผิดอาญา หรือละเมิด

คณะกรรมการ Task Force on Services for Victim of Crime ของ มลรัฐนิวเซาท์เวล ประเทศออสเตรเลีย ได้ให้คำนิยามว่า “เหยื่อ” หมายถึงบุคคล หรือ คณะบุคคลที่ได้รับอันตรายแก่กาย และจิตใจ เสียหายต่อทรัพย์สิน หรือเสื่อมเสียสิทธิจากการกระทำ หรือการละเว้นการกระทำอันเป็นการผิดกฎหมายอาญา รวมถึงตลอดถึงการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ นอกจากนี้ยังเห็นว่า “เหยื่อ” อาจจะถูกกระทำโดยรัฐผ่านหน่วยงานต่างๆ หรือบริษัทภาคเอกชน ได้ เป็นต้น

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม³⁰

ได้มีการศึกษาถึงเรื่อง เหยื่อของอาชญากรรม (Victims of crime) โดยศึกษาถึงวิธีการ และสาเหตุที่ทำให้คนต้องตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม การศึกษาส่วนนี้เรียกว่า “เหยื่อวิทยา” (Victimology) ซึ่งการศึกษาในทางวิชาการได้รับการยอมรับและแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านกระบวนการ สาเหตุ และผลของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การศึกษาดังกล่าวมีรากฐานมาจากวิชาต่างๆ หลายสาขาเช่น อาชญาวิทยา นิติศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา แพทย์ศาสตร์ และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นต้น

ในระยะแรกการศึกษาเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม จะเน้นทางด้านบุคคล ผู้ตกเป็นเหยื่อของการประกอบอาชญากรรมพื้นฐาน ซึ่งเกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ร่างกาย หรือชีวิตของบุคคล ตัวอย่างของอาชญากรรมพื้นฐาน เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากนี้อาชญากรรมพื้นฐานยังอาจแยกพิจารณาได้ 2 ชนิด คือ

1. อาชญากรรมพื้นฐานที่ไม่ใช้กำลังรุนแรง และ

³⁰ นางสาวอัญชลี ฉายสุวรรณ การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตสาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534) หน้า 42 – 45 .

2. อาชญากรรมพื้นฐานที่ใช้กำลังรุนแรง

กล่าวได้ว่าอาชญากรรมพื้นฐานเกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับมนุษยชาติ และเป็นอาชญากรรมที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคม โดยอาจแตกต่างกันเพียงความถี่และความรุนแรง เป็นประการสำคัญ ส่วนอาชญากรผู้ประกอบอาชญากรรมพื้นฐานก็มักปรากฏ ทั้งกลุ่มที่เป็นมืออาชีพ และกลุ่มที่ไม่ใช่มืออาชีพ ในที่นี้อาชญากรมืออาชีพรวมถึง อาชญากรผู้อาศัยการประกอบอาชญากรรมเพื่อการดำรงชีพในลักษณะ และรูปแบบต่างๆ เช่น นักฉกฉวยทรัพย์สินในห้างสรรพสินค้า นักล้วงกระเป๋าในที่ชุมนุมชน นักตัดช่อกย่องเบาในเคหสถาน หรือ พวกแก๊งน้ำซึ่งลักสินค้าจากเรือขนส่งสินค้า เป็นต้น³¹

แต่อย่างไรก็ตามวิชานี้ยังมิได้รับการพัฒนาการเพราะต่างมุ่งที่จะศึกษาหาสาเหตุการกระทำผิดของผู้กระทำผิดจากด้านของผู้กระทำผิดด้านเดียว จนกระทั่งในราวปี ค.ศ.1940- 1950 นักอาชญาวิทยา ได้เริ่มมองเห็นว่าผู้เสียหายมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรม และได้มีนักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียงในระยะต่อมา เช่น Hentig , Mendelsohn , Ellenberger , Schafer , Wolfgang ที่ได้พยายามจะศึกษาผู้เสียหายเพื่อหาสาเหตุของอาชญากรรม³² เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันผู้เสียหายและปรับปรุง การป้องกันอาชญากรรมให้มีประสิทธิภาพ³³

วิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด และเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าวนี้มีวิวัฒนาการและมีผู้ให้ความสนใจมากขึ้นตลอดมา และได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เป็นวิชาที่ทำให้เข้าใจบทบาทของเหยื่ออาชญากรรมได้เป็นอย่างดี ผู้ที่ตั้งชื่อวิชา Victimology ก็คือ Mendelsohn จากระยะเวลาที่ล่วงเลยมานั้นได้มีการประชุมเกี่ยวกับวิชานี้ในระดับระหว่างประเทศหลายครั้ง ทำให้วิชานี้ได้รับการพัฒนาและ

³¹ ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ (อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรคและแนวทางควบคุม) , หน้า 6-7 .

³² อมรรัตน์ กรियाผล , “ ทศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร” , หน้า 48 .

³³ Richard R. Korn and Lloyd W. Mc Corkle , Criminology and Penology (Holt , Rinehart and Widston Inc. , 1959) , p.133.

ก้าวหน้ามากขึ้น อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของวิชานี้คือ เหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้อย่างไร³⁴

Hans Von Hentig ได้จำแนกประเภทของผู้เสียหาย โดยอาศัยความรู้ทางจิตวิทยา สังคมวิทยา และชีววิทยา มาประกอบพิจารณาชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างผู้เสียหายโดยกำเนิด กับผู้เสียหายโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยแบ่งผู้เสียหายออกเป็น 13 ประเภท³⁵

(1) **ผู้เยาว์ (The young)** เป็นพวกที่อ่อนแอ ขาดประสบการณ์ ง่ายแก่การถูกลอกหลวง

(2) **ผู้หญิง (The female)** เป็นเพศอ่อนแอ สู้กำลังเพศชายไม่ได้ หญิงสาวอาจถูกข่มขืน หรือล่วงเกินทางเพศ

(3) **คนแก่ (The old)** ทั้งชายและหญิง เป็นผู้ที่อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ แต่มีทรัพย์สินมากมาย จึงมีโอกาสตกเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

(4) **ผู้เป็นโรคจิต หรือจิตบกพร่อง (The mentally Defective)** ล้วนเสียเปรียบอาชญากรทั้งสิ้น ง่ายต่อการกระทำผิดต่อตนเอง หรือถูกลอกหลวงให้กระทำผิดได้ง่าย

(5) **คนต่างด้าว (The immigrants)** ความอ่อนแอเกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งในทางวัฒนธรรม คนต่างด้าวและคนพื้นเมืองจึงมักเป็นปรปักษ์ต่อกัน ต้องใช้เวลานานที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่

(6) **คนกลุ่มน้อย (The minorities)** มีลักษณะเช่นเดียวกันกับคนต่างด้าว

³⁴ ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ , ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์ , 2522) , หน้า 96 .

³⁵ Han Von Hentig , The Criminal and His Victim (New Haven : Yale University Press ,1984) ,pp.404-438 .

(7) คนโง่ทึม (The dull normals) ถือเป็นผู้เสียหายโดยกำเนิด

(8) คนที่ถูกกดขี่ หรือจิตใจหดหู่ (The depressed) เป็นพวกที่มีปัญหาทางจิต สิ้นหวัง ผิดหวัง มีแนวโน้มไปในทางต่ำ ทำให้อาชญากรเห็นทางที่จะประกอบอาชญากรรม

(9) พวกโลก (The acquisitive) เป็นผู้เสียหายชั้นหนึ่ง คือมีความปรารถนาที่จะกระทำผิดและเป็นผู้เสียหายเสียเอง เช่นนักการพนัน นักต้มหมู

(10) คนเสเพล (The wanton) พวกกลุ่มคนกลุ่มนี้เป็นพวกที่ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่รู้จักควบคุมตนเอง

(11) พวกเปล่าเปลี่ยว และอกหัก (The lonessome and the heartbroken) เป็นพวกที่ต้องการเพื่อนและความสุข ย่อมเป็นเหยื่อของคนใจชั่วได้

(12) พวกที่ตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน (The tormentor) เช่นคนไข้มาโรจิต โรคประสาท เป็นภาวะแก่คนอื่น

(13) พวกต่อสู้ขัดขวาง (The blocked , exempted and fighting) พวกที่ถูกกรรโชกทรัพย์ และบุคคลเหล่านี้ขัดขืนต่อสู้ จึงตกเป็นผู้เสียหายในที่สุด

Hentig เห็นว่า บุคคลเหล่านี้จะมีความอ่อนแอกว่าบุคคลธรรมดาและผู้เสียหายบางคนได้เป็นผู้ช่วยทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น โดยการ³⁶

- 1.ผู้เสียหายเป็นผู้ทำทนายหรือประสงค์ให้เกิดเหตุร้าย
- 2.เกิดจากความกดดันทางจิตใจของผู้เสียหายที่ต้องการให้เกิดเหตุร้าย
- 3.เหตุร้ายอาจเกิดจากความผิดของผู้เสียหายบางส่วน
- 4.เหตุร้ายจะไม่เกิดขึ้น ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้นก่อน

³⁶ ประธาน วัฒนวาณิชย์ , “ กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ ” วารสารนิติศาสตร์ 12 (2524) : 70.

Therston Sellin และ **Marvin E. Wolfgang** ได้จำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมโดยพิจารณาจากผลกระทบของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมเป็น 3 ประเภทคือ

(1) **เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่หนึ่ง (Primary Victimization)** หมายถึงบุคคลที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง

(2) **เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่สอง (Secondary Victimization)** หมายถึงเหยื่อซึ่งผู้กระทำผิดมิได้มุ่งกระทำต่อบุคคลผู้ที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้นๆ โดยตรง หากแต่ผู้กระทำผิดได้มุ่งกระทำต่อวัตถุอื่นๆ ที่มีใช้ต่อบุคคล แต่ต่อบุคคลเป็นผู้ได้รับผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นด้วย เช่น กระทำต่อรางรถไฟ ห้างสรรพสินค้า โบสถ์ และสถานที่ที่มีคนจำนวนมากอื่นๆ เป็นต้น

(3) **เหยื่ออาชญากรรมขั้นที่สาม (Tertiary Victimization)** หมายถึงสาธารณชน หรือองค์กรบริหารของสังคม ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

Benjamin Mendelson ผู้ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ให้กำเนิดวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรมนี้ ได้จำแนกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมโดยได้พิจารณาถึงความหนักเบาของความผิดของเหยื่อที่ส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรม ความผิดของเหยื่อเป็นแกนความคิดในการจำแนกประเภทของเหยื่อ³⁷ จากแนวความคิดอันนี้ Mendelsohn ได้คิดแยกประเภทของเหยื่ออาชญากรรมไว้ 6 ประเภท ดังต่อไปนี้³⁸

(1) **เหยื่อที่ไร้เดียงสาอย่างยิ่ง** ถือเป็นเหยื่อในอุดมคติ หมายถึงผู้ที่เป็นเด็กหรือผู้ที่ประสพทุกข์เชิงญจากอาชญากรรมโดยที่ตนเองมิได้มีความตั้งใจให้เกิดขึ้นเลย

(2) **เหยื่อที่มีความผิดน้อยกว่าอาชญากร และเหยื่อที่มีความเขลา** ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงที่กระตุ้นให้กระทำในทางที่ผิด และตนเองก็ต้องรับกรรมไปจนตลอดชีวิต เช่น เดินไปในที่เปลี่ยวตามลำพังคนเดียว

³⁷ อัณณพ ชูบำรุง , " อาชญาวิทยาและอาชญากรรม" , หน้า 295 .

³⁸ Stephen Schafer , Victimology : the victim and His Criminal , p.36 .

(3) เขื่อที่มีความผิดเท่ากับอาชญากร และเขื่อที่ทำผิดด้วยความสมัครใจ เช่น การฆ่าตัวตายโดยการโยนหัวโยนก้อย การฆ่าตัวตายตามเพื่อน เป็นต้น

(4) เขื่อที่มีความผิดมากกว่าอาชญากร แบ่งแยกเป็นประเภทย่อยได้อีก 2 ประเภท คือ

(ก.) เขื่อที่กระตุ้นให้บางคนประกอบอาชญากรรม เช่น แหย่ให้ โกรธ เป็นต้น

(ข.) เขื่อที่ชวนใจหรือยั่ววนใจให้ประกอบอาชญากรรม เช่น หลอกลวงแต่งกายเหย้าวนชวนใจให้ข่มขืนกระทำชำเรา

(5) เขื่อที่มีความผิดมากที่สุด และเขื่อที่มีความผิดตามลำพัง หมายถึง เขื่อที่มีความก้าวร้าวจึงเป็นผู้ผิดเพียงลำพังในการก่อให้เกิดอาชญากรรม ตัวอย่าง เช่น คนที่รังแกคนอื่นจนต้องถูกฆ่าตายเพื่อเป็นการป้องกันตนเอง

(6) เขื่อปลอม และ เขื่อในฝัน เป็นพวกที่ทำให้เข้าใจผิดในการบริหารงานยุติธรรม โดยที่คนพวกนี้มิได้เป็นเขื่อจริงๆ เช่นพวกเป็นโรคจิตชนิดต่างๆ ตลอดทั้งเด็กๆ ด้วย เขื่อพวกนี้ทำให้หาตัวอาชญากรไม่ได้

นอกจากนี้จากสรุปรายงานของ Ray G. Schultz เกี่ยวกับกรณีผู้เสียหายมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรกระทำผิดได้ 4 ทาง คือ³⁹

1. ด้วยการยั่วให้ผู้กระทำผิดไม่พอใจ
2. ด้วยการเชื่อเชิญโดยตรง เช่น การแต่งตัวของผู้หญิง
3. ด้วยการละเลย ไม่ระมัดระวังในการป้องกันทรัพย์สินตามปกติ
4. ด้วยการเชื่อเชิญอย่างไม่รู้ตัว ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดอารมณ์ที่

แปรปรวน

ข้อสรุปที่น่าสนใจของรองศาสตราจารย์ประธาน วัฒนวานิชย์ เกี่ยวกับเรื่องเขื่ออาชญากรรม⁴⁰

³⁹ Bruce J. Cohen , Crime in America : Perspectives an Criminal and Delinquent Behavior (Illinois : F.E. Peacock Publishers , 1970) , p.439 .

1. การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายไม่สามารถใช้อธิบายได้กับอาชญากรรมทุกประเภท เพียงแต่สามารถใช้อธิบายได้กับอาชญากรรมบางประเภทเท่านั้น (ได้แก่ความผิดฐานประทุษร้ายต่อร่างกายและทรัพย์บางประเภท)

2. การศึกษาในเรื่องเหยื่ออาชญากรรม(ผู้เสียหาย) ในขณะนี้ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมผู้ประกอบอาชญากรรมจึงตั้งใจกระทำต่อเหยื่อรายใดรายหนึ่ง หรือหลายราย แต่เป็นที่ยอมรับว่า บุคคลที่อ่อนแอ (หมายถึงทางร่างกายและจิตใจ) จะมีอันตรายมากกว่าบุคคลปกติธรรมดา โดยอาศัยหลักที่ว่า อาชญากรรมย่อมมองหาเหยื่อ ซึ่งมีปฏิริยาต่อต้านน้อย หรือสะดวกในการลงมือประกอบอาชญากรรม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดกับเหยื่อ(ผู้เสียหาย) ซึ่งมีผลทำให้มีการประกอบอาชญากรรมในเวลาต่อมา นั้น บางครั้งเหยื่อกระทำตนเป็นผู้ช่วย หรือเป็นผู้เปิดโอกาสให้มีการประกอบอาชญากรรมนั้นขึ้น

การศึกษาเกี่ยวกับความหมายของผู้เสียหาย กับเหยื่ออาชญากรรม ตลอดจนทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม ถือได้ว่ามีความสำคัญ โดยส่งผลให้เกิดการศึกษาที่สำคัญติดตามมาคือ การศึกษาเกี่ยวกับ มาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งนานาประเทศได้ให้ความสนใจเรื่องนี้เป็นอย่างมากและจริงจัง

เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากว่า กรณีที่จะพิจารณาให้ความคุ้มครองกับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้นั้น จะต้องมีความชัดเจนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงว่า อาชญากรรม หรือการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีผู้ใดมีความเกี่ยวข้องบ้าง และลักษณะความสัมพันธ์แห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร กล่าวคือใครเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ใครเป็นผู้กระทำความผิด หรืออาชญากร ต่างฝ่ายต่างมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วยกันหรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาสัดส่วนการกำหนดค่าทดแทน ตลอดจนมาตรการเกี่ยวกับการเยียวยา หรือลงโทษ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

⁴⁰ ประธาน วัฒนาวณิชย์ , "กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม: แนวคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ " , หน้า 71.

2.4 การคุ้มครองผู้เสียหายตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกัน และโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นหลักมูลเหตุแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก⁴¹

โดยที่การไม่นำพา และเหยียดหยามต่อสิทธิมนุษยชนยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง และได้มีการประกาศว่า ภาระอันสูงสุดของสามัญชนได้แก่ ความต้องการให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกด้วยมี อิสรภาพในการพูด และได้รับความเชื่อถือ และอิสรภาพ หลุดพ้นจากความหวาดกลัว และได้รับการตอบสนองความต้องการตามสภาวะอันพึงประสงค์

โดยที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักบังคับของกฎหมาย ถ้าไม่ประสงค์จะให้คนตกอยู่ในบังคับให้หันเข้าหาการขบถขัดขึ้นต่อพระราช และการกดขี่เป็นวิถีทางสุดท้าย

โดยที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมวิวัฒนาการแห่งสัมพันธไมตรีระหว่างนานาชาติ

โดยที่ประชากรแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักมูล ในเกียรติศักดิ์ และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิเท่าเทียมกันของบรรดาชาย และหญิง และได้ตกลงใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคม และมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นด้วยในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณจะให้บรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพ และการปฏิบัติตามทั่วสากลต่อสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพหลักมูลฐาน โดยร่วมมือกับสหประชาชาติ

⁴¹ อุทัย วิเศษสมิต . การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเกี่ยวกับกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา . ตุลพาห เล่มที่ 4 ปีที่ 7 (เมษายน 2503) : 418 .

โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิ และอิสระภาพเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ
อย่างยิ่งเพื่อให้ปฏิญญาสำเร็จผลเต็มบริบูรณ์

จากคำปรารภดังกล่าวข้างต้นของสหประชาชาติ สมัชชาได้ประกาศว่า
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับบรรดา
ประชากร และประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายปลายทางที่ว่า เอกชนทุกคน และ
องค์การของสังคมทุกองค์การ โดยการรำลึกถึงปฏิญญานี้เป็นเนืองนิจ จะบากบั่นพยายาม
ด้วยการสอนและศึกษา ในอันที่จะส่งเสริมการเคารพสิทธิ และอิสระภาพเหล่านี้ และ
ด้วยมาตรการอันก้าวหน้าทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศในอันที่จะให้มีการยอมรับนับถือ
และการปฏิบัติตามโดยสากล และอย่างเป็นผลจริงจังกังทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิก
ด้วยกันเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้อำนาจของรัฐนั้นๆ

ข้อ 1. มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ
ต่างมีเหตุผล และมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 (1) ทุกคนย่อมมีสิทธิ และอิสระภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้
โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใดๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิวเพศ ภาษา ศาสนา ความคิด
เห็นทางการเมือง หรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะ
อื่น ๆ

(2) อนึ่งจะไม่มีใครมีความแตกต่างใดๆ ตามมูลฐานแห่งสถานะทาง
การเมือง ทางศาสนา หรือทางการระหว่างประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดน
จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใดๆ
ทั้งสิ้น

ข้อ 3 .คนทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งตัวตน

ข้อ 4. บุคคลใดๆ จะถูกยึดเป็นทาส หรือต้องภาวะจำยอมไม่ได้ ความเป็น
ทาส และการค้าทาสเป็นห้ามขาดทุกรูป

ข้อ 5. บุคคลใดๆ จะถูกทรมาน หรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่
โหดร้ายผิดมนุษยธรรม หรือต่ำช้าไม่ได้

ข้อ 6. ทุกคนมีสิทธิ ที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่า เป็นบุคคลตามกฎหมายทุกแห่งหน

ข้อ 7. ทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 8 .ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย

ข้อ 9 .บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้

ข้อ 10. ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม และเปิดเผยจากศาลที่อิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา

ข้อ 11. (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

(2) จะถือบุคคลใดๆ ว่ามีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใดๆ อันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาญาดมกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

ข้อ 12. บุคคลใดๆ จะถูกแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว ในเคสหสถานหรือในการสื่อสาร หรือจะถูกลบล้างในเกียรติยศ และชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกสอด หรือการลบล้างดังกล่าว

ข้อ 13 .(1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนไหว และสถานที่อยู่ภายในเขตของแต่ละรัฐ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกจากประเทศใดๆ ไปรวมทั้งประเทศของตนเองด้วย และที่จะกลับยังประเทศตน

ข้อ 14. (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้อาศัยพำนักในประเทศอื่นเพื่อลี้ภัยจากการประหัตประหาร

(2) จะอ้างสิทธินี้ไม่ได้ ในกรณีที่มีการดำเนินคดีสืบเนื่องอย่างแท้จริงมาจากความผิดที่ไม่ใช่ทางการเมือง หรือจากการกระทำอันขัดต่อวัตถุประสงค์ และหลักการของสหประชาชาติ

ข้อ 15. (1) ทุกคนมีสิทธิในการถือสัญชาติหนึ่ง

(2) บุคคลใดๆ จะถูกตัดสัญชาติของตนโดยพลการ หรือ ถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติไม่ได้

ข้อ 16 .(1) ชาย และหญิงที่มีอายุเต็มบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะทำการสมรส และจะก่อตั้งครอบครัว โดยปราศจากการจำกัดใดๆ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรสระหว่างการสมรสและในการขาดจากการสมรส

(2) การสมรสจะกระทำกันก็แต่ด้วยความยินยอมโดยอิสระ และเต็มใจของผู้ที่เจตนาจะเป็นคู่สมรส

(3) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติ และหลักรวมของสังคม และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคม และรัฐ

ข้อ 17 .(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเองเช่นเดียวกับโดยร่วมกับผู้อื่น

(2) บุคคลใดๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้

ข้อ 18. ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดโนธรรม และศาสนา สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนา หรือความเชื่อถือ และอิสรภาพในการที่จะประกาศศาสนา หรือความเชื่อถือของตน โดยการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชา และการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเอง หรือในประชาคมร่วมกับผู้อื่น และเป็นการสาธารณะ หรือส่วนบุคคล

ข้อ 19. ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็น และการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกสอด และที่จะแสวงหา รับและแจกจ่ายข่าวสาร และความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีใดๆ และโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน

ข้อ 20.(1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการร่วมประชุมและการตั้งสมาคม โดยสันติ

(2) บุคคลใดๆ จะถูกบังคับให้สังกัดสมาคมหนึ่งสมาคมใดไม่ได้

ข้อ 21.(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนในรัฐบาลของประเทศตนจะเป็นโดยตรง หรือโดยผ่านทางผู้แทนซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศของตนโดยเสมอภาค

(3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา และอย่างแท้จริงซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไป และเสมอภาค และการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระ ใช้อื่นทำนองเดียวกัน

ข้อ 22. ทุกคนในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีสิทธิในความมั่นคงทางสังคม และมีสิทธิในการบรรลุถึงซึ่งสิทธิทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางวัฒนธรรม อันจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเกียรติศักดิ์ของตน และการพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ทั้งนี้ โดยความเพียรพยายามแห่งชาติ และโดยความร่วมมือระหว่างประเทศ และตามระบอบการ และทรัพยากรของแต่ละรัฐ

ข้อ 23. (1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขอันยุติธรรม และเป็นประโยชน์แห่งการงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าจ้างเท่าเทียมกันสำหรับงานเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ

(3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับสินจ้างที่ยุติธรรม และเป็นประโยชน์ที่จะให้ประกันแก่ตนเอง และครอบครัวแห่งตน ซึ่งความเป็นอยู่อันคู่ควรแก่เกียรติศักดิ์ของมนุษย์ และถ้าจำเป็นก็จะต้องได้รับวิถีทางคุ้มครองทางสังคมอื่นๆ เพิ่มเติมด้วย

(4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้ง และที่จะเข้าร่วมสหพันธกรรมกร เพื่อความคุ้มครองแห่งผลประโยชน์ของตน

ข้อ 24. ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อน และเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง

ข้อ 25. (1) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพ และความเป็นอยู่ดีของตน และครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในความมั่นคง ยามว่างงาน เจ็บป่วยพิการ เป็นหม้าย วยชรา หรือขาดอาชีพอื่นในเหตุการณ์ที่นอกเหนืออำนาจของตน

(2) มารดาและเด็กมีสิทธิที่จะรับการดูแลรักษาและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งปวงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรส จะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน

ข้อ 26 . (1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษา และการศึกษานั้นหลักมูล การประถมศึกษาต้องเป็นการบังคับ การศึกษาทางเทคนิค และวิชาชีพ จะต้องเป็นอันเปิดโดยทั่วไป และการศึกษาชั้นสูงขึ้นไปก็จะต้องเป็นอันเปิดสำหรับทุกคนเข้าได้ถึงโดยเสมอภาคตามมูลฐานแห่งคุณวุฒิ

(2) การศึกษาจะได้จัดไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และยังคงความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพหลักมูลให้มั่นคงแข็งแรง จะ

ต้องส่งเสริมความเข้าใจ ชันดิธรรม และมิตรภาพระหว่างบรรดาประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนา และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ เพื่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ

(3) บิดามารดามีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาอันจะให้แก่บุตรของตน

ข้อ 27. (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมของประชาชนโดยอิสระ ที่จะบันเทิงใจในศิลปะและที่จะมีส่วนในความรุดหน้า และคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางศิลปกรรม และทางวัตถุ อันเป็นผลประดิษฐ์กรรมใดๆ ทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปกรรม ซึ่งตนเป็นผู้สร้าง

ข้อ 28 . ทุกคนมีสิทธิในระเบียบทางสังคม และระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นทางให้สำเร็จผลเต็มที่ตามสิทธิ และอิสรภาพดังกล่าวที่กำหนดไว้ในปฏิญญา

ข้อ 29. (1) ทุกคนมีหน้าที่ต่อประชาคม ด้วยการพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยอิสระเต็มที่ จะกระทำได้ก็แต่ในประชาคมเท่านั้น

(2) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพแห่งตน ทุกคนตกอยู่ในบังคับของข้อจำกัด เพียงเท่าที่ได้กำหนดลงโดยกฎหมายเท่านั้น เพื่อประโยชน์ที่จะได้มาซึ่งการยอมรับนับถือ และเคารพสิทธิ และอิสรภาพของผู้อื่นตามสมควร และที่จะเผชิญกับความเรียกร้องต้องการอันเที่ยงธรรมของศิลปกรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และ สวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย

(3) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ จะใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้ไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อ 30. ไม่มีบทใด ในปฏิญญาที่จะอนุমানให้สิทธิใดๆ แก่รัฐ หมู่คน หรือบุคคล ในอันที่จะดำเนินกิจกรรมใดๆ หรือปฏิบัติการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิ และอิสรภาพ ดังกำหนดไว้ ณ ที่นี้

2.5 สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมตามปฏิญญาสหประชาชาติ

ตามมติของที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 ประจำปี ค.ศ.1985 ได้รับรองปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of basic principle of Justice for victim of crime and abuse of power) เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 1985 อันเป็นครั้งแรกที่มีการยอมรับในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม อันรวมถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยา มีรายละเอียดดังนี้⁴²

“...”

4. ผู้เสียหายทางอาญาควร จะได้รับการดูแลด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพในเกียรติยศ ศักดิ์ศรี เขาเหล่านั้นมีสิทธิที่จะเข้าสู่กลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามที่รัฐสมาชิกกำหนดให้เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ได้รับ

5. กลไกของฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารควรที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายทางอาญาได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ผู้เสียหายทางอาญาควรจะได้รับทราบถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาผ่านทางกลไกเหล่านั้น

6. กระบวนการทางฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารที่ตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายทางอาญาควรปฏิบัติดังนี้

6.1 แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีรวมทั้งขั้นตอนของคดี

6.2 เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายถูกกระทบควรให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

⁴² นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ “เหยื่ออาชญากรรม, การประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรม”, อัยการนิเทศ พ.ศ.2539 เล่มที่ 58 ฉบับที่ 54 : 90 .

6.3 ควรจัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

7. เมื่อเห็นสมควรเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยและเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ควรจัดให้มีกลไกระงับข้อพิพาทแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้โดยให้รวมถึงการระงับข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตท้องถิ่น หรือทางปฏิบัติของชนกลุ่มน้อย

8. เมื่อเห็นสมควร จำเลยควรจะดำเนินการใดๆ เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย , ครอบครัว และผู้อยู่ในความดูแลของผู้เสียหาย

9. รัฐควรจะปรับปรุงแก้ไขแนวปฏิบัติ, กฎเกณฑ์ และกฎหมายต่างๆ เพื่อให้จัดให้มีการเยียวยาแก้ไขความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

10. ในกรณีความผิดที่ทำความเสียหายแก่สภาพสิ่งแวดล้อม การเยียวยาแก้ไขควรจะรวมถึงการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมด้วย

...

14. ผู้เสียหายควรจะได้รับสิ่งของ , การรักษาพยาบาล , การฟื้นฟูจิตใจ และการช่วยเหลือทางสังคมอื่นๆ ผ่านองค์กรของรัฐหรือชุมชน"

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถือเป็นมาตรฐานอ้างอิง แต่ก็เพื่อประโยชน์ในเชิงเกณฑ์เปรียบเทียบเป็นสำคัญ มิใช่ถึงกับยึดถือเป็นหลักการ หรือสัจธรรมอันสมบูรณ์ครบถ้วน และเป็นภาพสะท้อนการรับรู้ในแง่ของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ว่าโดยสถานะทางกฎหมายแล้ว ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เป็นเพียงคำประกาศลอยๆ มิได้มีค่า หรือผลบังคับใดๆ ทางกฎหมาย โดยแท้จริงแล้ว ปฏิญญาสากลฯ เป็นผลของการเมืองระหว่างประเทศ

จะอย่างไรก็ตาม เราจะต้องยอมรับรู้อีกด้วยในขณะเดียวกันว่า สภาพทางสังคม วัฒนธรรม และปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสังคมกำลังพัฒนา รวมถึงสังคมไทยเราย่อมมีมิติ และลักษณะแนวทางที่แตกต่างออกไป และแม้ในบรรดาสังคมที่กำลังพัฒนา

ด้วยกัน ความแตกต่าง ลึกลับย่อมมีอยู่เป็นธรรมดาด้วยเหตุผลของความเป็นจริงใน
ข้อนี้ การศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงจำเป็นต้องแยกแยะกันให้ดีระหว่าง ปรัชญา
อุดมการณ์ และหลักการด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่ง ความเป็นไปได้ และลักษณะรูปแบบ
รวมทั้ง วิถีทางของพัฒนาการสิทธิมนุษยชนภายในสังคมหนึ่งๆ